

divisus est, a Græcis conjungitur cum sequentibus, in latina jungitur cum antecedentibus, non posse simul esse genuinam? Lectionem graciam testatur S. Hieronymus non esse Apostolicę veritatis: nihilominus Amesius et Gerhardus Joviniano heretico contra S. Hieronymum virginitatem encimasten et vindicem malum subscrivere, ac potius corrupta græca, quam genuina latina sectari. Par cavillandi stadium in exemplis reliquis perspicitur, ut dadum monstravist Gretserus: nec opera pretium est nisi immorari, cum revera ad fidei controversias vix quidquam faciant.

Ad CAPUT IX.

Amesius th. 12. arrodit obiter que Bellarminus hoc cap. statuit de auctore editionis Vulgate. Certum est, hanc controversiam non esse fidei. Unde Amesius acceptat quod Bellarm. dat, scil. Novum Testamentum esse non ex versione S. Hieronymi, sed ex antiqua versione ab illo emendata. Vetus vero Testam. esse ex ejus versione, exceptis Psalmis, Sapientia, Ecclesiasticis, et Machab. libris. Hinc vero inferit sequentes cavillios. 1. « Non debuisse igitur Pontificis abuti Hieronymi auctoritate ad totius hujus editionis auctoritatem firmandam. » Resp: id quod supponit, est splendidum mendacium. Quis enim Catholicorum Vulgatam totam tribuit S. Hieronymo? 2. Arguit ita: « Velille partes que sunt aliorum, verses sunt accurati, quam Hieronymus eas verit, vel magis depravate. Si accuratis; tum Hieronymus non optime vertebat: si magis depravate; tum tota haec editio non est optima: nota inter versiones latinas. Resp: bicornis iste aries non ferit. Dici enim (nec irrationabiliter) potest, parem fuisse antiquam illam Luciam ab Hieronymo emendatam; et cum, ceteris paribus, esset jam vulgata ac communius usi recepta, merito fuisse quoque retentam, et novae prælatam. 3. Ridicule a nobis exigit, ut dicamus: « Quando haec mixta versione latines fuerit introducta? a quibus? quo repugnante? Resp: Nil horum nos indicate temerum, cum nullus hic sit error, et « corruptione doctrinae ac rituum; » qualem cum « irrepsisse paulatim in Rom. Ecclesiam » calumniantur Protestantes, « jure urgenter illos, ut accurate demonstrent (quod in ceteris heresis fieri consuevit) quando, a quo, quibus contradicentibus ea

corruption facta sit? » Et hactenus quidem principali controversiae præludit Amesius cavillando in re minime controversa, et necessaria? rectius utique facturus, si suum magistrum Joannem Calvinum ab infamia triplicis mendacii liberasset, quæ illi a Bellarmino cap. seq. inauritur. Sed cum aque sileat « de triplici mendacio Calvini aperto », ac de quadruplici M. Kemotii Gerhardus, merito hic qui tacent videntur consentire Bellarmino, cum ingenti novi Evangelii gloria.

Ad CAPUT X.

Cum Bellarminus hoc cap. Vulgatam nostram authenticam esse demonstret, Amesius pro more contra cavillator, et th. 13. sciscitur: « Quid per authenticam, velut Pontifici, et quoque illud tribuant latine Vulgata? Proprie authenticum instrumentum in Iure civili illud ipsum esse, quod vulgo dicitur originale. Hoc autem numquam sustinebunt affirmare de editione latina. Dieunt tamen esse exemplum authenticum, quia ex originali sine errore transsumptum fuit. Ubi videndum 1. An Tridentini illi homines fuerint notarii publici a Deo constituti, ut exemplis vel copijs (ut appellant) fidem certam facere possint, preseruent versionis exemplorum. Deinde an fecerint hoo ex certa cogitatione, examine idoneo instituto, et collatione facta cum authenticis et originali exemplari, quod nec ipsi quidem Pontifici affirmabunt. Hoc etiam explicatione indulget, utrum nullum omnino errorem in illa admissum volunt interpretes ignorantia aut vito? an vero nullum contra fidem et bonos mores? de ipsis enim varianti Pontifici, et inter se digladiantur. Bellarminus autem non explicans, quo sensu authenticam editionem capit, authenticam tamen esse satis inepte aggreditur probare. Resp. 1. Ad ista interrogatoria dudum respondeant Gretserus, Serarius, et alii. Si bene, cur non acquiscit Amesius? si male, cur non id demonstrare aggressus est? Omnes isti cavilli (uti et quos argumentis Bellarminis pro Vulgata, Amesius, Gerhardus, Titius, et alii opposuerent) facile evanescunt apud quemvis candidum et æquum lectorem, ubi sine passione consideraverit, necessitatem, scopum, et moderationem decreti illius Tridentini, quæ omnia nuper in historia ejus concili genuina, contra fabulosam Petri Soave

Polani, sub auspiciis Alexandri VII elucubrata complexus est, non Vaticana purpuram quam sapientius Eminentissimus Sforza Cardinalis Pallavicinus, ex cuius lib. vi. cap. 17. sequentia demopremere vism est. Dicit Soave, F. Ludovicum Cataneum ex Ordine predicatorum asseverasse Tridenti in concilio: Ad articuli (de latina S. Scriptura versione) determinationem nihil afferri posse magis appositum, quam iudicium Card. Cajetani (quem hoc loco summis laudibus effert Soave, cum ante aibi cumdem ut Lutheri adversarium introduxerat, exigua de illo existimatione præ se tulerit) nempe, quod, « intelligere textum latinum non sit intelligere Verbum DEI, quod errare non potest, sed vocem interpreti errori obnoxiam. Sed quod ad Cajetanum attinet, loqui de ejus commentariis in Scripturam, non est logia de pennis, sed de pedibus pavonis. Quantumcumque enim magna illa mens in aliis operibus fuerit admirationi, tamen in hoc, quia permisit se a ductore (hebreæ grammaticæ quam divinorum mysteriorum perfore) abripi, mansuetus. Immo hinc motus est Gabriel Præteolus Episcopus Claromontanus, ut adnumeraret illum hereticos. Et quamvis hic fuerit rigor indiscretus erga hominem tam pium et venerabilem; certum tamen est, eos commentarios nec apud haereticos nec apud Catholicos habuisse applausum. Porro consideramus argumētum in semetipso, quod primo giganteum appetit, sed in fine desinit in gigante, qualcum in aere formant nubes mox vi radiorum solarium evanescentes. Quaram ego ex Soave: Volvitne DEUS, ut Scriptura sit veritatis norma infallibilis paucis, immo nullis, an vero universa sua Ecclesia? Hoc secundum par erat dicere vel maxime Soave cum suis Lutheranis, utpote qui non aliam admittunt externam credendi regulam nisi Scripturam. Verum si hoc est; non potuit restringi Scriptura authentica ad duas linguis, quarum intelligentia in gradu excellenti, id est, qui sufficit ad bene iudicandum fuerit, juxta a conversione mundi usque modo in paucissim, immo potius in nullo. Dico, « potius in nullo », quia cum iuxta morem antiquum hebreæ sine punctis, que nostris vocalibus respondent, scribantur; insuper cum inter consonantes hebreas tanta sit similitudo figurarum, ut incisita et negligenter librariorū non poterat apographa relinquere sine variis mendis, et muta-

tione sensus, tam est liquida et infallibilis declaratio originalis textus hebrei, ejus lingue perito, sicut esset codex latimus sine vocalibus, et cum copia mendorum in consonantibus respectu ejus qui callebat latinum: immo tanto minus, quanto revera major est idiomatici latini notitia in quovis mediocri grammaticæ didascalo, quam hebrei in quovis qui hodie habet ejus intimam cognitionem. Et qui securi gloriantur, facit ideo, quia non timet judices competentes, qui possint ejus damnare jactantiam.

Testamentum Novum quod spectat, maxima ex parte græce scriptum; textus qui exstant jam de variis mendis notabilibus convicti sunt; quod luculentè appetet, si conferantur cum textibus compluribus, quos SS. Patres citant. In horum enim libris manserunt incorruptiores ab injuriis librariorum: unde sequitur, illos codices non esse testes idoneos ad damnandam translatiōnem tot sœculis in Ecclesia receptam. Enim vero quis denique arroget sibi maiorem notitiam earum linguarum, majusque iudicium, et correctiora exemplaria, quam habuerit S. Hieronymus? qui vel auctor, vel ut aliqui malunt, emendator exstitit nostræ Vulgate. Si itaque intelligere Vulgatam non est intelligere verbum DEI, sed hominis erroribus obnoxii, id ipsum erit intelligere interpretationem, quam quivis in lingua hebreæ veritatis dare poterit textus hebreaci. Ulterius: Si hec ratio valeat, credere oportebit soli primo originali per auctorem ejus exarato, h. e. Prophetis, Evangelistis, Apóstolis, quia legere copiam non erit legere Scripturam divinam, sed librarii qui fallere fallique possit. Unde patet, in omni hac materia convenienter recurriri ad divinam providentiam, quæ cum sit et sapientissima et potentissima, si voluit finem, similiter applicavit media ad illum obtinendum. Sic videamus DEUM, cum ut rerum naturalium gubernator debuerit providere, ut mundus haberet certitudinem moralē ad commercium civile requisitam, statuit ad hoc media opportuna, fecitque, ut quisque formaret characteres proprios perfecte, difficulter imitabiles; ut custodes memoria publice, quantumvis sepe pauperes et viles, agere inducantur ad fraudem committendam; ut duo testimonia raro convenient ad dicendum falsum etc., quia totum hoc requiritur et sufficit ad hoc genus vite et gubernacionis, quod DEUS instituit in Republ. humana.

Verum cum idem voluerit in fide certitudinem non modo moralem, sed supremam et infallibilem, conveniebat, ut sua providentia supernaturali tolleret omne periculum deceptionis in eo, quod erat necessarium ad fundandam nostram fidem, et ad procul arcedum omnia principia rationabilis dubii. Quia ve o fides velut cardine veritatis divino verbo, quod non ad aures singularorum immediate a lingua DEI pervenit; debuit constitui DEUS quosdam suos nuntios, qui in suo hoc munere implendo non essent falsificationibus obnoxii. Quia vero isti similiter non poterant suas voces diffundere ad aures omnium, nec scribere exemplar communicaibili oculis universorum, necesse erat divinae providentiam se obligare ad non permetendum, ut in diffusione talium Scripturarum succedant errores accurata inquisitione et humana diligentiainemendabiles ad minimum, in illi veritatis, quas DEUS vult Ecclesiae esse notas creditasque cum certitudine fidei. Verum ad faciendam talem diligentiam, tollendamque ambiguitatem sensum, et quorumvis aliorum dubiorum, opus erat deputari interpretem manifestum in terris, qui in hoc teneatur adhibere curem, qualem permittit humana conditio, ut non adstringatur DEUS ad inspirations miraculosa; sed simul ita interior reguletur, ut hoc faciendo non remaneat obnoxius deceptionibus, qualibus, posita omni studiosemissima industria, subjaceret in aliis negotiis. Et hic interpres est Ecclesia ejusque caput. Similiter necesse fuit, ut mutato sermone humano, et remanente modica notitia linguarum, quales sunt eae, quibus libri sancti fuerint conscripti, semper in lingua nota plurimi, exstaret editio, quae sit immunita a cunctis erroribus attinencibus ea, quae DEUS voluit credi fide divina a suis cultoribus. Non perinde opus est, ut ejusmodi versio ab omni substantiali errore innunisit, sit una sola. Unde concil. Trident. Vulgatae approbando, non voluit reprobare omnes alias a Vulgata distinctas. Et hoc perquam sapient concilio, quia priusquam perficeretur Vulgata, essetque sat rara linguarum originalium notitia, conveniebat ut ea versio, qua tunc utebatur Ecclesia, esset a predictis erroribus substantialibus illibata, quantumvis in categoriis imperfecta. Unde si ea adhuc reperiretur, miceretur quoque nomen authenticæ, licet aliquo minus bona fore, ac Vulgata nostra. Haec cum ita sint, sequitur quod judicium in-

ter varias versiones, quales sint? quænam pura ab erroribus substantialibus? quæque mereatur dicti authentica etc. similiter pertinere debet ad interpretatem divini verbi infallibilem a DEO inter homines institutum. Ecclesia autem longo usq; in primis in docendo et predicando Vulgatam cœpit tacite approbare. Dehinc quia in decidendis tam gravibus articolis contra pertinaces et sophisticos haereticos per erat tollere omnem dubitationem a fundamentis sequentium decisionum: consequenter voluit declarare (fretta Spiritus S. assistentia sibi promissa) aliquam versionem S. Scripturae latinam, cum hoc idioma unice et universiter notum esset Theologis omnibus idoneis ad judicandum de fidei dogmatibus. Quo in negotio collatum debens procedere cum diligentia humana, consuli, non esse aliam nunc approbandam nisi Vulgatam; utpote quæ superabat omnes alias auctoritatem: et cum iam a tempore S. Gregorii M., usque ad nostram natum, universaliter fuerit in usu Ecclesiae, spectabat ad divinam providentiam eximere illam ab erroribus in rebus fidei et morum, ut sic ab erroribus Ecclesiam præstaret imminem. Certe si hæc ratio non sufficit, omnes alie industrie novæ nequiviscent sufficere ad arcendas illas supra dictas dubitationes, quæ ex textu hebreo poterant oriiri. Quamvis autem etiam, ut veterum, dist. 9. velit haberi textum hebreum pro intelligentia Veteris, et græcum pro intelligentia Novi Test. (quod dictum non est S. Augustini, cui a Gratiano tribuitur, sed socii Hieronymi epistol. 28. ad Lucil. Boeticum) observandum tamen est cum glossa in eum canone, sanctum Hieronymum tunc nondum elaboreasse versionem ex hebreo fonte, unde postea in secundo Prologo alter loquitur. Et certum quidem est, cum in concinna translatione latina recurrisse ad fontes, jam vero in eo vivimus ævo, in quo versio sive composita sive recognita a sancto Hieronymo recepta fuit a tot sociis in Ecclesia, ideoque per seipsum obtinuit auctoritatem et approbationem a DEO. Praterea eti S. Doctor hodie ita sorpisset, quid per hoc observetur decretum Tridentini? Negamusne, in Vulgata non esse multa loca æquiva, multa obscura, quæ lucem recipiente fontibus? Numquid hoc fontium adminiculo quotidie utatur SS. litterarum interpres? nonne idem fecere immediate post decretum Concilii, ino et dura durare? Unde planum,

non adversari hoc sensui Patrum Tridentinorum. Aliud est dicere, versionem esse authenticam, hoc est, non studiœ falsam in illa parte ceteram accidentaliter et parva; nec tamen etiam inadvertenter deformem originalem in substantialibus: et aliud est dicere, quod continet omnem claritatem, omnem energiam, omnes allusiones textus originalis. Prius definitum est in Tridentino de Vulgata, posterius est desperata impossibilitas, cum quævis linguis suis habeat proprios defectus et perfectiones, unde nequit una respondere genuino expressioni alterius. Hinc est, quod DEUS verbo suo vitam daturus in charis perpetuum, et nihilominus non impedit miraculoso linguorum mutationem (quæ osti res omnes terrena sua natura sunt variables) non omne illud quod in Scriptura continetur, constituerit articulum necessarium, ut sciatur ab Ecclesia sua, cum multi existent textus valde dubii, et obscuri, quælos probat iter manebunt, quamdiu manebit mundus. Articuli necessarii non sunt a DEO profecti in tali individuatione sermonis, sed sicut monete consistunt non tanti in numero, quam in valore, qui remanet post quamcumque mutationem, et juxta quem solum requiruntur fidelis reddidio librorum interpres? Quomodo se fecisse potat M. Tullius, in latinitate vertendo duas orationes contrarias Demosthenis et Æchinis. Sane ita Septuaginta interpres in versione greca fecerunt, ut appareret collatione textuum, et commentator obseruant expositoris. Quid amplius? Ut discernemus intentionem DEI in fundanda sua fide cum Scripturis, non fuisse, nisi hanc ipsau; idem illi divinorum librorum auctores, qui, Spiritu sancto cōstante, scriberant, non semper narrant facta et dicta cum isdem circumstantiis, et sermonem individualiter eodem sed contenti sunt ita se conformare quadam rei substantiam. Unde apparet subinde discrepancia inter evangelistas in narratione unius ejusdemque historiae; id quod SS. Patres, et interpres moderni sacerdotes obseruant. Porro quia nullum verbum in SS. libris est scriptum sine afflato DEI, ideoque sine expressione aliquorum singularium veritatum, et sine documento profundorum mysteriorum: respectu horum mysteriorum et veritatum DEUS non exigit certitudinem explicitam in Ecclesia, sed vult sus verba esse inexhaustum abyssum, ad quam pro modulo nostro dimicentiam non parum juvare poterit cognitio linguarum originalium.

cilio interfuerere, vel cum iis qui interfuerunt collocuti sunt, ut sunt Andreas Vega, Melchior Canus, Jacobus Paya, Andradius, Gilbertus Genebrardus etc. Videatur P. Scerarius in prol. cap. 19. quæst. 44. P. Bonfrerius prologo in Pentateuchum cap. 5. sect. 3. Eadem hæc sententia non leviter confirmatur et litteris Legatorum, concilii ad Card. Farnesium recitatim eodem cap. 17. num. 13. Nec porro opus est recurrere ad aliquod lumen quasi Propheticum (ut somniat Soave) in auctore Vulgate, tamquam necessario fundamento talis approbationis. Nam in primis, quis unquam dixerit. Pontifices esse Prophetas aut, quasi, quarumvis falli nequeant in definitionibus? Deinde in Pontifice admittitur saltem assistentia miraculosa divina, qua impediatur libertas committendi tale peccatum per voluntatem, et periculum impingendi in errorem per ignorantiam. Auctor vero Vulgate poterat manere obnoxius (cum potentia, ut Theologo vocant, antecedente) periculio omnium illorum defectuum; ac postea sequi cum divina gratia (unde dependet omnis bona actio) sed absque prævia promissione, aut assistentia miraculosa DEI, ut ejus lucubratio esset intacta ab omni prædicta labe: et hoc posito, Ecclesia celesti lumine fretta recepit illum ut probam: sicut etiam posset recipere Tridentinum concilium in vernacula versum, quamvis ejus auctor, pro benefacito suo, et sine ullo instincuto miraculoso illud præstisset. Et hactenus Emin. Scriptorius discursus quo velet radiis solaribus præstribi Novatorum cavilli evanescunt universi, ac præcipue Amesii et Gerhardi, utpote indigñissimi, quibus ultra immoremur. Qui plura desiderat, Gretserum aedat, imo audiatur, ipsum Lutherum tom. II. lat. Witteberg. Comment. de novis Davidis verbis in Prefat. ubi ait: « Omnia melius esset omisso hebraica lingua studio simpliciter retinere illam hactenus receptam et usitatam versionem Bibliorum, quam tot novas versiones cumulari, quibus nihil proficitur, nisi quod discrepantia lectionum memoriam legentum turbat, et stupium remoratur, ac in multis incertiore dimitit.

Ad CAPUT XVI.

I. — Recte Bellarminus cap. 15. asseruit: Catholica Ecclesiam non prohibere omnino vulgares Bibliorum versiones, ut constat ex-

perientia manifesta in universa Germania, Polonia etc., heresi infectis, sed permitti communiter cum consensu (saltē tacito) ipsius Rom. Pontificis; ne scilicet, si Catholicae versiones vernacula desinat, Lutheranae aut Genevensis subintroducatur. Quod vero severe vetentur in Hispania et Italia, utpote regionibus a luce heretica intactis, sancte et salubri consilio fit, ne ex abuso rei in se optimis et sanctissimis, incautum vulgus detrimet animo patiatur. Unde Amesius frustra hic th. 24. recitat ex Azorio, que circa hoc decretum indicis lib. proh. Reg. IV. servantur in Hispania. Qui latinam non calent, merito presumuntur, non esse tanta capacitas, ut quovis sacros codices sine periculo et offendiculo evolvere queant. Nec ulli pio et prudenti mirum videbit potest, rem ex se alias sanctissimam saluberrimamque, per accidens posse esse noxiā, atque adeo justissime ejus usu arceri omnes, in quibus præudenter tale periculum præsumitur. Res ipsa loquitur, ex incauta et promisea vernacula textus lectione in Germania, Gallia, Anglia etc., quanta sit oborta religiosa confusio, nec quisquam negare potest, innumera esse in sacra littera, quæ imperitis mulierculis et rudi vulgo perfacie errandi aut dubitandi ansam prebere queant: quorum exempla sat multa et luculentia Jacobo VI Britanniae Magnæ regi propositus Card. Perrius lib. VI. Replicat ad responsum ejus regis, instantia 1. pag. 950, et seq. Videatur et tractatus integer de hoc argumento Gallice excusus Joannis Maire Theologi Parisiensis, ubi inter alias rationes prudentissimis ejus decreti adferit: quod promiscue SS. Bibliorum usus in vulgaribus linguis facile possit unitati fidei scindere, communionen Ecclesie turbare, hierarchie ecclesiastica ordinem pervertere, Scriptura textum, frequentibus versionibus convellere, simplicitatem fideliū offendere, scandala et heretici dissemovere, religiosis Christianis majestatem violare, sicut et ipsa apud novatores testatur. Sed videamus quam præclare Bellarminus enervet Amesius. Dixerat Bellarminus de officiis ecclesiasticis, et usu publico in Ecclesia: Contenti simus illis tribus linguis, quas Dominus titulus crucis sue honoravit: Que omnibus alii præstant: Quibus ipsi libri divini ab auctoribus suis initio scripti fuerunt, Hebraea, Græca, Latina. Amesius hic th. 25. pro sua pietate Calvinistica negat 4. « Honorasse Christum istas linguis ti-

tulo Crucis, sed Pilatum eas hoc abusu politus contaminasse». Hæc impieblas excutiebat infra sub finem tomī secundi. Certe nimis adversatur sensui veneranda antiquitatis et totius Ecclesiae. 2. Temere pronunciat: « Idcirco eas linguas fuisse exhibitas in titulo Crucis, ut omnes presentes intelligerent mentem Pilati ». Si id accipiatur ita, ut omnes immediate per se legendi intelligerent, tunc aperte falsum est, id potius intendere Pilatum cum in Paschate innomeri essent Judæi, quibus nulla earum trium linguarum esset vernacula: (ut faciem, quod innumeris essent plane ἀναλογόνα si vero de medietate intelligentia per interpres obtenta sermo sit, tunc ita tram assertione confirmat). 3. Quod præstantiam nullam agnoscat hic Calvinista in tribus istis linguis, quam pietatis Christiana semper agnoverit (ita ut per hebream ut sanctissimam, græcam ut sapientissimam, latinam ut fortissimam, sanctitas, sapientia, et potentia Crucifixi figuraretur) nihil illis derogat. Eo majorem enim venerationem merentur, quo magis Hagiomachi isti demonem amulati eas horrent et despiciunt. 4. « Nullum divinum librum Lingualatinum a S. Evangelista scriptum fuisse », ait quidem Amesius, sed tam parum probat quom ex Act. XXV. « Ab Apostolis etiam alias linguis fuisse sanctificatas ad sacros usus ». Numquid Apostolus non poterat Gentes et Iudaos linguis illis tribus erudire, vel unica etiam carum utendo, ut in die Pentecostes Act. II. contigisse, cum S. Cypriano etiam Erasmus, plurimique alii censem.

Th. 26. « Aperte falsum esse », ait, quod Bellarminus perspicue probaverat, nempe: « A tempore Esdræ hebream linguan deüssisse esse vulgarem, h. e. non locutum esse populum aut intellexisse hebreia. Auditamus quam fortiter enervet probationes Bellarmini. 1. ait: « Haggæus, Zacharias, et Malachias, ipsis concionabantur post reditu supra negabat ipse latinam Evangelii scriptiōnem? Nonne passim cum suis oclamauit: « Nil de rebus sacris credendum, nisi quod in Biblio scriptum? » anne aliquid tale vel leviter in iis insinuat? 2. Cur vero non licet nobis, quod Apostolis hac in re lieuit? ubinam extat præceptum, non tantum prædicandi Evangelium ore, ut omnes gentes intelligent, sed etiam universum codicem divinum in vernacula lingnam transferendi cunctisque communicandi? Sonnia hæc sunt Lutherano-Calvinistica! Infantibus in Christo h. e. rubibus et simplicibus Christianis prodest lac, seu doctrina pietatis eorum capaciti accommodata, quibus etiam obesset plerumque cibus solidior. Certe gentes ille-

apud S. Irenæum, quæ sine ulla SS. Bibliis, sola oral traditione articulorum fidei contenta, Christo et Ecclesiæ jungebantur, incomparabiliter erant feliciores omnibus. Neo-Evangelicis Biblistis. 4. « Proxima saltem post Apostolos ictate transfusam fuisse Scripturam in variis linguis vulgares etc., ait quidem Amesius, sed unde vel leviter probat? *ivx; lxx;* 5. Si summa Dei providentia factum est », ne Apostolorum ipsorum scripta propria, alia lingua quam una « extaret », ut affirmat Amesius, quomodo igitur paulo ante num. 4. id ipsum in dubium vocabit? Cur autem necesse erat « contentiones oriri inter variarum gentium Ecclesiæ de auctoritate suorum exemplariorum », si variis linguis Apostoli scripsissent idem Evangelium aut epistolam? Cur sicut hebraicum originale et LXX. interpp. translationem incorruptam pariter venerabatur primitiva Ecclesia, similiter etiam immo potiori jure, non potuisse eadem, ut authentica, et originalia venerari Evangelium Matthæi syriacæ et græce, ab ipsis Apostolis scripta? Sed opera pretium est accuratius adhuc considerare enervatoris nostri vanitatem, que Bellarmine verissimam assertionem (quod nempe universa Ecclesia semper hebreæ, græca, et latina lingua usi sit in commun et publico usu Scripturarum) his verbis excipit: « Hoc certissime falsum esse vel ex eo appetet, quod in tot linguis Scripturarum fuerint conversæ ». In totum nimirum, ut nec unicam nominare possit Amesius. Producunt ejus Hyperaspistæ et laudatores vel unicam gentem, in cuius lingua fuerit translatus Bibliorum sacer contextus, indeque in Ecclesiæ publice lectus primis quadringentis annis, et liberabunt eum ab hyperbolismo Creteni. Solidissime assertio suam probat Bellarmine inductione Orientis, Occidentis, Africæ, Aegypti, Hispanie, Anglie, Germania, Italie, Boemia etc., tandemque argumentum hoc merito clausit his verbis: « Quo argumento certe non video, quid efficaciter desideremus ad reprimendam audaciam hujus temporis Novatorum? Miser Amesius his omnibus, præter impudentem inicitationem nec gry habuit quod opponeret. Nam quod sua inicitiatione mox subiungit: « Quomodo enim converterent publice, si illis versionibus non publice uterentur » est effato falso jungere illetationem concolare tantum falsitate conexam. Est vero haud obiter notandum, du-

plicem hic involvi plane distinctam. Questionem quam Novatores confundunt. Prior est, an fuerint S. Scripture in variis linguis vulgares conversæ primis quadringentis annis? Et in hac questione Witakerus multum satagit; sed neminem inventit anteriorem Ulphila Gothorum Episcopo. Id vero actum sub initio quinque saeculorum, constat ex S. Joanne Chrysostom, qui anno Christi 403, ad Olympiadem scribit: Ulphilam a se super Sacerdotio initialium. Samuel Maresius conatur id probare ex Lyranio et S. Chrysostomo; sed neuter ad rem facit, ut legenti patet. Longe enim aliud est, dogmata fidei Christianæ ad innumeræ gentes barbaras pervenisse; quod verissimum assertum est S. Chrysostom homil. 1. in Joannem; aliud SS. Biblia in barbararum gentium lingues esse transfusa, quod ille minime testatur. Veridit vero Calviniste, annon ex lege Talionis justæ Maresio inauratur stigma illud, quod P. Tirus iniquissime inustum ivit, dum os impudens illi probabat. Verissime enim pronuntiavit Tirus idem cum Bellarmine, nec id vel leviter infirmatur, etiam si illam SS. Bibliorum in vernacula translationem quatuor primi saeculi etiam factam esse probare possent. G. Titius Helmstetensis in svarum contumeliarum ostensione cap. 1. §. 3. satis ridiculus est, dum ex una parte Catholicos criminetur, quod « sua peculia et nova », ut ipse mentitur, « dogmata priorum 4. saeculorum testimonio negat probari posse »; Ex altera tamen, nec unum invenire potuit et SS. Patribus, qui ex 4. istis saeculis ullius versionis Bibliorum in vulgares mentionem fecerit. Theodoreus, quem Titius allegat, vixit sub medium quinti saeculi; nec de 4. prioribus quidquam, nec de Novi testamenti, sed indefinite de libris, vel potius de dogmatibus, hebreis testatur. Titio haud paulo ineptior est Gerhardus, qui post Witakerum non erubuit ex Cornelio Agrippa referre putidam fabulam; nempe in concilio Niceno decretum fuisse: « Ut nemo Christianorum domi sua careret Bibliis ». Verum unde haec magis i le, nisi a nocturno Lutheri didascalo hausit? Non potem id credidisse ipsum Gerhardum, aut quemvis sanctioris cerebri Lutheranum: sed confovere in eam rapsodiam oportebat, quidquid usquam est nugacissimum quisquiliarum. Neget si potest Titius esse illum magi citationem vel puerilem vel flagitiosam! Porro cum Protestantes ex 4. primis saeculis nihil

pro suis vulgaribus versionibus producere queant, debent saltem elidere violentam illam P. Gretseri conjecturam pag. 814, aut manus dare veritati, ac fateri, primis 4. saeculis non viguisse morem SS. Biblia promiscue permittendi omnibus. Incredibile enim est, si in plebis usu tunc fuissent SS. libri, ne quidem unico indicio et Scriptoribus testitis id colligi posse. Solis sane Episcopis et Clericis crimen traditionis SS. librorum impingebatur a Donatistis: nullus codex sacrae vulgaris punita etc., lingua exustus legitur. Quod si Biblistæ illi fuissent ut Protestantes, quomodo non alcibi eminuerint saltem aliquæ scintillæ mox adeo recepti?

II.—Alteram questione longe diversa est: An in officiis divinis publicis usquam aliquando fuerit usus vernacula inter Catholicos, omnibus que Lutherum processere saeculis? Et constanter respondemus: Exceptis Moravis per breve tempus, donec Sacerdotes latina peritus nanescerentur, non posse produci illa exempla in contrarium. Idque negandum præcise est, etiam si gratis cederetur versio illa vernacula apud omnes gentes. Nulla enim hic est connexio necessaria, immo non probabili quidem, ut manifesta patet experientia.

Deindeq; th. 29 et seqq. Amesius nihil feliciter impugnat rationes a Bellarmino pro usu Ecclesiæ tuendo adductas. Prima est: quia convenient omnino ad Ecclesiæ unitatem conservandam, ut publicus unus Scripturarum sit in aliquâ lingua communissima: nisi enim ita sit, tollitus communicatio Ecclesiæ: nemo frequentabatur Ecclesiæ, nisi in sua patria: non poterant fieri generalia concilia: cum igitur nulla lingua nunc sit communis toti Occidenti nisi latina, certe in ea divinae Scriptura legenda sunt. Hac Bellarmini probatio moraliter convincit; nec quidquam ab Amesii cavillæ debilitatur; qui quidem tam frigidi sunt, ut pugnat referre. Primus nihil ad rem facit. Secundus vel supponit aperte falsum (nempe latinam esse omnibus ignotam aut petit principium. Tertius est plane ridiculus. Verum quippe est, si cogitatio linguae, in qua peragunt Sacra, necessaria foret ad hoc ut quis illis intersit, pleios latinam nescientes a Sacri auditione fore exemplo; ex hac vero consequentis absurditatem merito nos inferimus. Antecedenter falsitatem quod Amesius robusta *anædæta* firmare debuerat, sed nec quidem protulit. Quartus de Con-

ciliis generalibus laborat ignorantia, aut certe dissimilazione veritatis, quam ex usitatissima præxi Ecclesiæ omnium saeculorum tradit Bellarmine lib. de conciliis.

Th. 30. Alteram probationem Bellarmini truncavit Amesius, ut tanto amplior patret cavillandi campus. Ratio Bellarmini hoc est: Si ulla ratio esset legendi Scripturas lingua vulgar, ea esset, ut omnes intelligerent, (hoc prouantur sine dubio de solis divinis officiis in Ecclesiæ). At populus non intelligerat Prophetas et psalmos etc., qui in Ecclesiæ leguntur; nos enim qui latine scimus, non propterea continuo intelligimus Scripturas, nisi expositorum legamus vel audiamus; quomodo ergo intelligent homines imperiti? Opponit dilemma Amesius: « Si nihil populum intelligere velit Bellarminus ex lectione Scripturarum in vulgar, tum experientia communis contradicit, fidelium proximam pientissimum et antiquissimum datum, Dei etiam ipsius mandatum futilitatis arguit Deut. xxxi. 41. Si vero omnia neget a populo intelligi, tunc verum est quod dicit, sed pro ipso nihil facit ». Resp. Modicum illud quod e Prophetis, psalmis, similibusque fiducioribus libris (de quibus præce se, loquitur Bellarminus) intelligent plebeii, moraliter pro nihilo reputatur, et quidquid in hoc rudibus decedit, abunde compensatur per piæ conciones, catecheses, libellos eorum capti accommodatos. Omnibus etsimque pensatis manifesta experientia docet, longissime preponderare pericula et detrimenta et promiseo Bibliorum vernacularorum usus promanantia. Videatur P. Gretserus pag. 829. et seq. luculentis exemplis Waldensium, Albigens, Wiclegi, Hussitarum, Lutheranorum, etc., qui omnes ut suum propagarent heresim, hac Bibliorum prostitutione sibi viam munierunt; ut longe verissimum sit Bellarmini effatum de hoc detimento, quod frustra eludere nititur Amesius. Est quippe summa disparitas inter humilationem Christi, unde multi errandi et blasphemandi occasionem arripiunt, et inter lectionem Bibliorum vernacularum. Humiliation Christi sumam Dei majestatem, charitatem in homines, sapientiam, potentiam etc. illustravit; et absque illa actum erat de salute humana: ut proinde ob scandalum passivum Judæorum nullatenus debuerit omitti. Secus hic res se habet. Possunt omnia illa qualiacumque commoda, qua vulgus indoctum ex lectione Bibliorum capit, mul-

tis modis et superabundanter compensari; pericula autem illa et dama, ubi et quando prudenter timentur, in usu gerum aliqui ex se bonarum, merito et pie per præsumsanctiones arcantur. Quod si olim (ut testatur S. Hieron. epist. ad Eustoch.) apud Hebreos nemo, cuiuscumque status aut ingenii aliqui foret, permittebatur, ut ante statem sacerdotalis ministerii, hoc est, annum trigesimum implente, principia Genesis, Canticum Canticorum, Ezechielis exordium et finem legere posset, quidni sapienter idem caveat universi in promissione face multitudinis? Et sicut apud eosdem Hebreos nefas fuit Hebreum in vernacula vertere (ut constat ex Thalmud Hebreor. cap. de Sabb. et ex R. Azaria apud Joan. Mair. loc. cit. de R. Ramba Gamalele, quod cum intellexisset, liberum Job, esse versum in vulgarē lingua, effuberter in bilem, et sepelliendo in terra natum suffocari librum), soli autem id tentabant Samaritani, ita nunc hoe quasi characterē discernerunt Catholici a Novatoribus encodoxis. Male autem infert Amesius: ideo etiam latina Biblia prohibenda. Experientia enim non docuit in editionibus latini, graciis, et hebraicis, quod in vernacula: potuisse vero similiis prohibiti prudenter plebeis fieri, si idem nos experientia docuisse, quando illa lingua olim erant aliebi popularies. S. Petrus II Petr. III. vers. 14. non excitat plebem ad lectionem Scripturarum, ut Amesius falso ei imponit, sed potius dehortatur, cum ait: « Inductos et instabiltes » (quales sunt communiter illi e face plebis, et præsertim muliercula) « depravare Scripturas ad suam propriam perditionem ».

Th. 31. Vulgares lingue, inquit Bellarm. argum. 6., singulis saeculis magna ex parte mutantur. Tot vero translationis mutationes non sine gravissimo periculo et incommodo fierent. Nam non semper inventantur idonei interpres, atque ita multi errores admittentur, qui non possent postea facile tolli; cum neque Pontifices, neque concilia de tot linguis judicare possint; haec tenet Bellarm. Amesius vero « negat esse periculum vel incommode, si obsoleta vocabula mutantur in familiaria ». Sed quid si, quod prouum est, mutantur ita, ut sensus plane pervertatur? Amesius ejusque gregales non sunt ex illis Christianis, qui apud S. Basiliū filium dicunt potius milles velle mori, quam vivere, ut vel una syllaba, aut iota unum

perduratur a robus quæ pertinent ad fidem.

Th. 32. Ultimum argumentum Bellarmini, quod scilicet videatur majestas divinorum officiorum requirere linguan magis gravem et venerandam, quam sunt vulgares; præsertim cum in SS. mysteriis multa sint, quæ secreta esse debent, ut docent SS. Dionys., Orig., Basil., Chrysost., Greg. M., etc. Latina autem etiā non sit sanctior, est tamen gravior, et magis reverenda, hoc ipso, quod non est vulgaris. Hæc ratio in re morali sine dubio proba est. Quomodo vero eam enerat Amesius? more suo cavillando. 4. ait: « Simili ratione concludere quis », cavillator, « possit, Biblia et liturgias non debere excudi typis vulgaribus, aut in charta vulgari ». Sed, queso, quo iudicio constabit, typos et chartam non esse vulgares, sicut omnibus constat de lingua latina? 2. Elsi sit « tanta maiestas rerum sacrarum, ut quilibet linguan afficiant gravitate quadam veneranda » apud pios et doctos: non tamen apud rude vulgus tanta conciliatur officiis divinis reverentia per usum linguae vulgaris, ac tantum inter homines sacros aut doctos usitate. Confirmatur id usu omnium fere Gentium, etiam non Christianarum. Turce et Persæ sacra sua peragunt lingua arabica erudita, non vulgari rudibus nota. De Romanis testatur Quintillianus: « Carmina Sa- liorium viri sacerdotibus suis sunt intel- lecta, sed quae mutari vetat religio ». Et quod longe maius est, tempore Christi et Apostolorum sacra Hierosolymis pergeabant lingua hebreæ, quam fuisse Apostolis (ante Pentecosten) ignotum testatur Euseb. lib. III. de demonst. Evangel. cap. 7. uti et ipsi Ju- diacorum doctissimo Philoni, cura ejus linguae sanctæ Scribis et Sacerdotibus relata. Hunc vero usum lingue minime vulgaris, tantum abest, ut reprobarit Christus, ut potius suo et Apostolorum exemplo manifeste sanxisse videatur. 3. Blasphemia Calvinistica est, quod « multa pudenda sint in Missali Ro- mano, que ex nomine sint secreta habenda » (inter quæ precipua esse constat, ipsissima verba institutionis ven. Sacramenti) cum vero addit. « in SS. Officiis Scriptura con- sentaneis nihil tale reperiiri »: aperte prodit, se ab antiquissimorum Patrum sensu prorsus dissentire. Utris vero credendum, Calvinone an Apostolis Apostolorumque discipulis? 4. Si solum ratio haberetur in lingua latina, quod non sit vulgaris in Italia, pari cum ea passu ambularet anglicana; sed latina

nullibi est vulgaris, et omnibus fere Euro- peis eruditis notissima; Anglicana vero vix integræ uni nationi nota et vulgaris, alibi fere ubique contempta potius quam reverenda. Unde evanescit Amesii cavillatio proprius encoris. Sed videamus enervatoris Achillem, quem præcipue Bellarmini argumentum oponit. Est vero tritissimus ille ex I Corin. xiv. deromptus. Ille ait th. 33. lectori sese offerre haec argumenta. 4. « Sacra publica non debent celebrari illa lingua quam nullus audit; sed lingua ignota nullus audit vers. 2. ergo. 2. Debent celebrari illa lingua, qua possint auditoribus prodesse, et eos seducere vers. 26. sed in lingua ignota non adficantur auditores vers. 4. neque illi prosunt vers. 6. 3. Non debent ita celebrari, ut incertum sonum don, et a nemine cognoscantur, sed in aerem spargantur; alii in lingua ignota sic se res habent, vers. 7, 8, 9. 4. Non debent ita celebrari, ut illi qui celebrat sit barbarus auditoribus, et auditores sint illi ejus bar- bari: sed in lingua ignota ita est vers. 11. 3. Non debent ita celebrari, ut infidelitas no- tam Christianis auditoribus inaurant; sed lingua ignota id facit vers. 22. 6. Preces pu- blicæ non sunt ita proferàndæ, ut ad illas populus non possit dicere: Amen; sed in lingua ignota non potest ver. 16. 7. Si ne illa quidem lingua ignota, que a miraculo- so Spiritu dono proficisciébat aitque adeo singulariæ Dei honori pariebat, liebat in Ecclesia uti sine interpretatione, multo mi- nus certe licet uti lingua ignota, hominum industria, formata ». Resp. omnia ista ar- gumenta, et similia, etiam in infinitum mul- tiplicata nihil probant, nisi ostendatur, A- postolum ex loco tractare de officiis divinis publice celebratis, quod haec tenus nemo pra- stit: nec præstabilitur unquam, cum mani- festum sit ex proxime dictis, Christum et Apostolos suo exemplo approbasse in veteri Synagoga officium divinum in hebreæ lin- gua, quam tunc nec Apostoli nec alii de turba plebeia intelligebant. Unde primi ar- gumentum major negatur, sily « nullus audit », sumatur pro hoc, quod nemo laicorum distinet intelligat. Hoc ipsum quippe est in questione. Idem est in propositione 2. syl- logismi, si per « prodesse et adficari » in- telligatur, instructio plebis, qualis utilitas et adficatio oritur ex concionibus, catechismis, etc. In 3, 4, 5, 6. argumento, quidquid sit de majori, in minore falso supponitur, lingua-

latinam inter laicos Catholicos ita esse igno- tam, ut tamquam « incertum sonum » det. Nam a plurimis (sepe etiam multiculis) saltem in communi satis intelligitur, quid in singulis Liturgiæ partibus agatur, adeoque pie ac rationaliter potest a quovis eorum sub- jici: Amen. In septimo et ultimo argumento negatur sequela majoris. Quis enim dubitet, posse aliquem dono linguarum miraculose concessu abuti, eo scilicet modo, tempore, loco, fine, ut peccet; alii un vero qui latina utiliter, (in Liturgia, ubi Dei enuntiis, non in- structio ratiū intenditur) operetur omni ex parte bene et laudabiliter? Que porro Amesius replicat in seq. meram principiū peti- tionem continent. Ut sunt haec. Primo: « Rationes Apostoli sunt generales, et ad omnem sermonem publicum in Ecclesia ha- bitum spectant. 2. Omnia officia publica sunt ad consolationem, et adificationem plebis » (directe et principaliter, quod nimis falsum est). 3. « Apostolus vult expresse querilibet idiotam intelligere, secundum illud legis Deuter. XXVII. vers. 2. » Totus populus dicit: Amen. 4. « Absurde disjungi istos fines, cultum Dei, et consolationem populi, quos Deus conjunxit, etc. » Sed quid opus est frivolas illas evasions plurius prosequi, cum nihil penitus ad rem faciant, nisi pro- baverint adversarii, Apostolum ibi agere de publica lectione Sacra Scriptura, et divinis officiis, non autem de exhortationibus et canticis spiritualibus, que Christiani com- ponebant ad laudandum Deum, et gratias ei agendas; et simul ad suam aliorumque consola- tionem, et adificationem: quod Amesius ne quidem tetigit.

Th. 34. Argumentum Amesii est hoc: « Quia lingua predicatorum verbum Dei, scri- ptum quoque existare eadem opus est: sed predicatorum linguis vernaculis; ergo ». Argumen- tum hujus major non habet vel umbram probabilitatis, nedum certitudinem. Quo- modo enim alias Apostoli omnium gentium linguis predicassent, qui tamen non nisi greca (ut vult Amesius), et etiam hebreæ et latina (ut nos putamus) scripsere. Optime negavit Bellarminus; connexionem necessaria- rum inter predicationem vocalem, (quæ simpliciter ad fidem est necessaria) Juxta illud Apostoli: « Fideis ex auditu », et Scripturam quamcumque, nedum vulgare. Af- firmare hoc est negare, solem lucere in me- ridie, cum sudum est cœlum. Tergiversati- ones Amesii nec apparerent quidem falecent

putidam illam majorem, et ex supra dictis profligate manent.

Th. 35. ait Amesius: « Tempore Ecclesie veteris Scriptura S. in multis linguis vulgares fuit translata ». Est hoc in ordine tertium Amesii argumentum, sed vere mirabile, imo monstruosum; cum nec syllogismus sit, nec entyphema. Forsan est inductio? At unde probabit, ante conc. Nicenum SS. Biblia esse in ultimam aliam vulgarem linguam conversa? Demus tamen hoc gratis, quod veritas negat; quid hinc infertur? Ergo potest etiam nunc verti. Quis negat? Ergo debet necessario verti. Ergo sic vera, in officio divinis publice legenda. Ergo tenentur omnes illa lezere. Ergo baculus stat in angulo! Hoc nempe est enervare Bellarminum! sed producit Amesius in sue confirmationem, 1. « S. Hieronymus expresse dicentem in epistola ad Sophron., se translatione dedisse » linguae sue omnibus. Et in ps. lxxvi. Scripturas lectas fuisse a populis omnibus, ut omnes intelligant. » Resp.: Cum scriberet ad hominem Graecum Hieronymus, per, « lingue sua homines » intellexit latinos: quibus iterato translatis psalmos. Illud ps. lxxvi., narrabit in Scripturis popularum »; mox ipse explicat his verbis: « Per Evangelium sua locutus est, non ut pauci intelligerent (uti Plato, quem vix tres intelligent) sed ut omnes ». Hoc vero quid ad rem? 2. ait quod Theodoreus lib. v. de Gracis affection. affirmit: in omnes linguis conversas fuisse Scripturas, et nationes illis uti. Falsum est hoc: dudum monuit Gretserus pag. 90. desiderari fidem interpretis in eo loco Theodorei, cum non dicat: libros sacros vel divinos, vel etiam hebreos (ut supra Titus) sed ποντικῶν ἑρμηνῶν. h. e. vocem seu doctrinam Hebreorum, (et consequenter Christianorum) quos opponit doctrinæ graecorum Philosophorum. Fallunt ergo aut falluntur cum Witakero Amesius et Titius. 3. Verba S. Basili in Asct. (ea tamen in quest. 39. non apparent) quae « plane divina » laudat, nempe, « necessarium esse unicuique ex Scripturis discere, quae ipsi sunt usi ad plenam fidei persuasionem, et ultra non assueri humanis traditionibus ». Verissima sunt in vero sensu, quem sine dubio S. Doctor intendit, scilicet, non possitos salutem consequi per doctrinam humana-ram et pure philosophicam, sed necessarium esse revelatam, quae nobis e SS. Scripturis (mediante vel propria lectione, vel aliena

interpretatione) innescit. Hanc esse ejus mentem vel inde patet, quia aliquin necessitas imponeretur omniibus omnino adultis discendi litteras. 4. Cum ait Amesius: « Deus vult et imperat, ut omnes qui possunt legant Scripturas »: Sed cur non indicavit locum Scripture, quo hoc preceptum Deus tulit? nonne hoc est splendide mentiri? uti et id quod mox subdit: « Pontificis permittere quibusdam observationem precepti illius; haec autem voces »: concedere, permittere, « sic sonare, quasi res mala esset legere Scripturas ». Postulat denique « ostendi vel rem, vel phrasim hujusmodi apud scriptores antiquos ». Jam saepe dictum, omnibus permitti lectionem SS. Bibliorum in hebreica, graeca, latina, uti et in vernacula in regionibus heresi infectis: nullum autem extare preceptum divinum universale legendi per se, certissimum est. Quam absurde autem adstringitur concessio aut permissionis ad res malas? Numquid « permititur » nulla censura innodatis frequentare sacram Synaxis? anne haec « concessio » est « rei male »? Datur ergo concessio rei bona non precepta. Ut vero et rem et phrasim hujusmodi scriptoribus antiquis usitatam fuisse » constet, legantur apud P. Gretserum pag. 903. recitata SS. Dionys., Basili M., Chrysost. testimonia apertissima, quod mysteria vulgaribus auribus (nendum oculis) non sint vulganda et permittenda. Sed needum cavillorum finis. Dixerat Bellarminus: In graecam et latinam versas fuisse Scripturas, non quia haec linguae fuerint vulgares, sed quia communissimæ. Replicat Amesius: « Si communissime lingue querantur in editionibus et versionibus Scripturae, hoc fit propter communem usum: talis autem usus nulla ratione facilius introducitur, quam per linguis vulgares ». Sed hoc est negari. Bellarminus loquitur de usu communii inter doctos; Amesius de usu communii inter rudes. Ergo nihil ad rhombum. Quonodo vero probat, quod mox subdit: « Si editio graeca, et ejus lectio concessa fuit Ptolomeo, homini ethnico, scelerate injuriis sunt in Christianos, qui non patientur eos eadem uti libertate. Resp. in promptu equidem est ratio disparitatis. Cum Prolo- meus (autum affectum erga judaeam nationem et religionem ostenderit, ut et 100000. ejus gentilis homines libertate donarit, et ingentis pretii donariis templum Hierosolymitanum auxerit etc., quidni poterant sperare regis conversionem ex hac sacrorum codi-

cum communicatione? In simili causa non dubito idem præstaret Papa Turcarum imperatori, aut cuivis regi pagano. An ideo SS. Biblia profligare debet omnibus e facie vulgi, cum evidenti periculo abusus.

Tandem th. ult. producit « S. Chrysostomum, qui sepiissimehortatur plebem ad lectionem Scripturarum ». Sed quid hinc conficitur? an ut ho dieque promiscue omnibus occinatur illud S. Chrys. hom. 3. de Lazaro: « Non potest fieri, ut quisquam salutem assequatur, nisi perpetuo versetur in lectione spirituali ». Num Calvinistarum illus ausit sustinere hanc enuntiationem tamquam in rigore veram? Non potest! Accipiendo ergo ejusmodi hyperbolicae exaggerationes pro ratione circumstantiarum et personarum, prudenter et cum grano salis, potiusque attendendus est scopus S. Doctoris, qui satis elucet ex iis ipsis verbis, que Amesius contra nos se putabat producere ex cit. hom. 3. nempe, ut omnes incit et ad rerum spiritualium, pietatisque Christiane sive lectionem sive auditionem. Nam, per hanc solam possunt « libri sacri idiota et illiteratis professi ad salutem » ut per se patet. Unde eum S. Doctor affirmit: Ita Spiritum S. dispensasse SS. litteras, ut etiam opifex et famulus, et vidua mulier, et omnium hominum indotissimus, ex ea lectione auditia aliquid luci utilitatisque reportet: clarum est, non eum exigere lectionem in vernacula, sed satis ei esse, dummodo divina doctrina frequenter sive legatur (quavis lingua cuius lector peritus est) sive audiatur. Denique tritissima hinc obiectio, qua etiam usus est Jacobus VI Mizeracris Britonius rex dicens: « Olim cogebantur omnes ad legendum assidue priuatum SS. litteras: quod nunc sub pena excommunicationis prohibetur », optime in replica ad hoc Card. Perronius respondit. Occasiones quae adiligebant SS. Patres subinde ad incoleandum suis auditoribus lectionem SS. Scripturarum (uti et ad conquerendum, et quod nimium versarent SS. litteras) erant occasiones loci et temporis, quae utique obnoxiae varii vicissitudinibus ideam patientur, quod propositiones utrinque probabiles, et indefinite, ita ut possint adiuvente antitheses, ad dare materiam contraris exhortationibus. Nam S. Chrysost. habebat auditores multos in philosophia profana versatos, recensue conversos ad fidem (item multos theatrorum vanitatis deditos) timens ex altera parte, ne

studium philosophie gentilis, unde haurient regulas vivendi, retraheret ad Paganismum, suasis omni vi lectionem SS. librorum, ut hinc virtutes addiscerent. E contrario S. Hieron. præfat. in Josue, et epist. 403. ad Paulin. congruerit, quod nimis vulgata sit S. Scriptura lectio. Et hujus certe ratio potius locum habet hoc tempore, quo Novatores omnia sursum deorsum vertentes, miserum vulgus hac illecebra ad innumeros errores pertrahunt. Quis dubitet S. Chrysostomum, si his temporibus viveret, sequitur ac SS. Greg. Nazianz., Hieronymum, Augustinum, contra promiscuam illam et periculosam Scriptura lectionem, stylum et linguam vibraturam? Si temeraria Scripturae S. tractatio citra haeresim frequentata, S. Hieronymo ista verba expressit: « Sola Scriptura est, quam sibi pasim omnes vendicant: hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verborus, hanc universi presumunt, lacernat, docent antequam dicant, etc. » Quid si vidisset Argulam Lutheri discipulum omnes U. iheraldis Ingoldstadiensis Doctores ad disputandum provocare? omnes idiotas et mimeras sibi verum Scripturae intellectum vindicare?

III. — Praeter hactenus excusos Amesii cavillos, etiam Gerhardus addit nonnullos. 1. th. 83. disp. 4. arguit: « Si, ut Bellarm. hic concedit, hebreia lingua a temporibus Esdra desit esse vulgaris et vernacula, ergo ante Babyloniam captivitatem per multa saecula Iudei in vernacula Scripturas publice et in communii usu legerunt: Cur antiquo illi jure Ecclesiam hodie volunt privare? » Resp.: Non probat Gerhardus (quod tamen maxime oportebat) fuisse sacros codices in promiscuo usu Iudeorum ante captivitatem Babyloniam. Oppositum facile colligitur. Tum ex eo, quod rex debuerit sua manu describere legem Dei a sacerdotibus acceptam. Deut. xvii. 19. Tum quod non nisi singuli septenii preligeretur lex Mosaic. Deut. xxxi. vers. 11. Videatur P. Gretserus pag. 886. et seq. 2. Etsi gratis concederetur assumptum, mala tamen esset illatio. Cur enim non potius colligatur oppositum ex usu contrario tempore Christi et Apostolorum quam recepto et probato? Quod th. 87. et 78. subdit: Quod syriacæ lingue usi sunt vulgaris haberi conjunctem hebreicæ peritiam, falsum esse constat ex dictis supra, ut et quæ usque ad finem 1. disput.

Quia in disp. 11. th. 2. et 3. cavillatur e

lib. i. de verbo Dei, cap. 12. discussa sunt superius in cap. 4.

Th. 4. sic dicit: « Quoties Bellarmius allegat epistolas Pauli ad Rom., Corinth., Ephes., Philippens., Coloss., Thessal., toties nostram suffragio suo confirmat sententiam. Quibus enim Deus et sancti Dei homines Scripturam S. destinarunt, illi etiam Scripturam legere possunt, imo legere debent.

Atqui omnibus omnino, et sic etiam laici Deus et sancti Dei homines Scripturam S. destinarunt; ergo etiam laici illam legere debent; quia juxta S. August. lib. vi. contra Faustum cap. 19. « Impium est, si non legimus nos, quod scriptum est proper nos. Resp.

sicut totus homo denominatur videns, loquens, etc., et si non nisi per oculos videat, per os loquatur: ita et totum corpus Ecclesie est, cui omnis sive Scriptura sive traditione oralis destinata est. Hinc vero non sequitur, impios esse omnes, qui non per se legunt Scripturas: nec impii sunt Pastores et Doctores Ecclesie, qui non nisi ante fractum aut scissum panem verbi Dei parvulis in Christo permittunt; non magis quam parentes, qui non permittunt filiolis, ut acuto ipso cultro sibi panem praeisdant. Eundem esse sensum S. Augustini patet ex toto illo cap. 9. Sed instat th. 6. « Per quod laici in fide, spe, et charitate possunt adificari, ad eo nequequam sunt arcendi, sed hoc fieri potest per lectiorem Scripturam » juxta Bellarmino; « ergo ab hac non sunt arcendi ». Resp.: Major tantum vera est tunc, cum non nisi adificare potest, non autem per accidens; cum ob debilitatem vel pravitatem lectoris sepe et obesse possit, et hoc

proclivius esse experientia doceat. Sane Christianus quisvis Cathechesi instructus de fide, spe, charitate, easque inconcusas retinet, non indiget Scripturis nisi ad alios instruendos, ut ait S. August. lib. i. de doct. Christ. cap. 38. Videatur idem S. Doctor ibid. lib. ii. cap. 6. et 13. et lib. iii. cap. 12.

Th. 7. Repetuntur fere eadem, que ante th. 86. iterumque contendit Deum voluisse laicos legere Prophetarum libros. Sed hoc nec apparenter probat. Oppositum est verum.

Th. 8. satis lepide imo sycophantice cavitatur: Juxta Bellarmino historie depictae possunt colloccari in Ecclesiis, eademque populum instruere possunt. At si in historice illis picturis Caini fratricidium, Noachi ex ebrietate demudationem, Josephi sollicitationem ad stuprum, Davidem cum libidinis illecebri, Betisabae lavacrum spectantem, seniores Susanna pudicitiae insiniantes etc., populo spectanda proponunt: cur non in Scripturis legi historias illas populo ob scandali metum prohibent? » Resp.: Bellarm. indefinito locutus est de picturis, que populum instruere possint ac incitare ad pietatem, quales certe non sunt historiae a Gerhardi allata et similes. Tales enim nee in privatis quidem dominibus (nedum in sacris dispensabus) tolerarent homines pudici et religiosi. Sycophantur ergo Gerhardus in minore sui argumenti.

Quæ th. 9. et 10. argutatur, explosa manent cum iis, que dixerat supra th. 89. disp. 4.

VINDICÆ

PRO LIBRO TERTIO

DE VERBO DEI

AD CAPUT II.

In duobus his primis capp. vix inveneri Amesius et Gerhardus argumentum sive cœnervandi sive cavillandi idoneum. Deserit hic parentem, illi avum suum Lutherum, quem una cum Brentio, Bellarmino cap. preceps. merito arguit insaní paradoxo, nempe: « S. Scripturam esse ipsum per se certissimam, facillimam, aperitissimam sui ipsius interpretē, omnium omnia probantem iudicantem et illuminantem, etc. ». Lutherus in Pref. Art. a Leone X, damnatorum. Item in lib. de servo arbitr. contra Erasmus, « de tota Scriptura » asseveravit: « Nullam ejus partem se velle obscuram dici: stat ibi, quod ex Petri retulimus, lampadem lucensem esse nobis verbum Dei in loco caliginoso. Quod si pars hujus lampadis non lucet, potius pars caliginosæ loci, quam ipsius lampadis erit. Non sic illuminavit nos Christus ut aliquam partem obscuram voluerit reliquit nobis in suo verbo, dum nos ad illud attèndere etc. » Paduit sine dubio Amesius ovi sui Lutheri, ideoque controversia statim aliter ac Bellarmino contra Lutherum ac Brentium formatur, ait: « Nemo nostrum » (puta Calvinistarum) « unquam cogitavit omnes partes Scripturæ esse faciles et apertas etc. ». At Lutherus Brentiumque aperte impugnat Bellarmino, nulla Calvinistarum vel levī mentione facta: unde cum Amesius, statu controversia immutato Bellarminum nihilominus se « enervare » gloriatur, elenchi ignorantie manifestes sycophantatur. Potuissemus itaque omnes evaginations merito hic contempnere: placet tamen ejus assertiones breviter examinare. « Contendimus, inquit, I. Omnia illa que sunt intellectus necessaria ad salu-

TOM. VII.

12